

Jurgen Blunck

Georg Carl Friedrich Kunowski (1786-1847) i jego rodzina

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny 2/7, 131-136

2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NADWARCIAŃSKI ROCZNIK
HISTORYCZNO-ARCHIWALNY
NR 7/2

Jürgen Blunck
Berlin

**Georg Carl Friedrich Kunowski (1786-1847)
i jego rodzina***

W okresie poprzedzającym rewolucję marcową (1848) Georg Carl Friedrich von Kunowski znany był w Berlinie jako bardzo ceniony i szanowany obywatel tego miasta. Jego różnorodna, uwieńczona sukcesami, działalność jako adwokata, geologa, astronoma, radcy prawnego teatru i kolei żelaznej, mimo to nie została dotąd utrwalona w wydawnictwie biograficznym. Niemniej jednak jego pochodzenie zostało udokumentowane częściowo w herbarzu pruskim, gdzie wymieniono czterech członków tej rodziny, a mianowicie:

- w roku 1818 jego kuzyna, porucznika Ottona Friedricha Wilhelma (1791-1864)
- w roku 1856 jego brata generała majora Georga Augusta Edwar-
da (1795-1870)
- w roku 1856 jego brata dyrektora sądu **Georga Moritza** (1802-
1866)
- w roku 1858 jego drugiego syna Konstanza, dyrektora huty Bobrek (Bobrka) (1825-1903).¹

Nie ma wątpliwości co do tego, że Kunowscy wywodzą się z polskiego rodu szlacheckiego herbu „Nałęcz” (biała wstęga na czerwonym tle), nazwisko zaś pochodzi od miejscowości Kunowo koło Inowrocława. Najstarszym znanym przodkiem w linii prostej był Jerz, którego kuzyn był podobno potomkiem księcia Leszka III (810-840). Jerz około roku 1574 był pułkownikiem w służbie u Iwana Groźnego. Syn Jerza

* Z niemieckiego przetłumaczyła Stanisława Janicka (red.).

¹ *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch*, Teil B, Jg. 33 (1941), s. 321 ff. – *Deutsches Familien-Archiv*, Bd. 18 (1961), s. 46 ff.

w 1606 r. poległ pod Moskwą, a tegoż syn Jan w 1626 r. został obdarzony przez króla polskiego dwoma majątkami i stanowiskiem wojewody w Księstwie Czernichowskim na wschód od Dniepru, które to ziemie wskutek unii lubelskiej w latach 1618-1634 i 1667-1686 należały do Królestwa Polskiego. Był on wyznania ewangelickiego i został zabity w walkach przeciwko reformacji, wtedy to jego syn Samuel wraz z matką zbiegli do Brandenburgii. Samuel Konofesky złożył przysięgę wierności elektorowi w Prenzlau „jako syn szlachecki” i został wyniesiony do godności generała.

Z małżeństwa Samuela z Martą Lauwenhagen wywodzi się ród ewangelickich pastorów:

Samuel Kunowsky (1680-1743)

Georg Sigismund Kunowsky (1715-1783)

Georg August Kunowsky (1757-1838)

Ten ostatni był proboszczem w Bytomiu Odrzańskim i od 1796 superintendentem w Friedenskirche w Świdnicy oraz prezesem Synodu Generalnego dla Śląska.

Żaden z jego synów nie kontynuował tej tradycji. Drugi z nich Georg August Edward studiował co prawda teologię, wybrał jednak w obliczu wojny karierę wojskową.

Georg Carl Friedrich urodził się 3 marca 1786 r. W 1803 r. podjął studia prawnicze, interesował się jednak także geologią. W 1803 r. pracował jako aplikant sądowy w Świdnicy, od 1810 w Sądzie Najwyższym w Berlinie, potem jako asesor w Sądzie Grodzkim w Świdnicy i w 1811 w Głogowie w Wyższym Sądzie Krajowym, a w 1813 w Legnicy.

Pominąwszy czas pobytu w Berlinie, przedsiębrał on wędrówki badawcze na górze Sobótce i w łańcuchu sudeckim. Jego badania dotyczyły topografii, geologii i mineralogii, a o efektach tych badań można dowiedzieć się z artykułów drukowanych w „Schlesische Provinzialblätter”.²

Planowane na długie lata cenne badania zostały przerwane w 1813 r., kiedy to Kunowski zmuszony był wziąć udział w wojnie z Napoleonem a następnie powołany został na stanowisko członka komisji sprawiedliwości i notariusza w Sądzie Najwyższym w Berlinie. Pożegnanie ze Śląskiem stało się łatwiejsze dzięki temu, iż 4 II 1812 r. pojął za żonę córkę swego wuja Eleonorę. Wspólnie z nią pogłębiał swoje zainteresowania astronomią.

² *Schlesische Provinzialblätter*, VIII-X 1810; I, IV-V 1813.

O działalności jego w tej dziedzinie mówi się po raz pierwszy w „Roczniku Astronomicznym” z 1825 r. Dyrektor Obserwatorium Berlińskiego Johann Elert Bode pisze w wydanym przez siebie „Ephemeridenkalender”: *24 kwietnia (1821) w bardzo pogodny wieczór, obserwowałem z moim przyjacielem panem komisarzem sądowym Kunowskim przez jego achromatyczną lunetę astronomiczną, piękną, najdalszą, 6-nożną (196 cm), jedną bardzo małą podwójną gwiazdę (Doppelsterne). Także mgławicę i między innymi kształt jakby okrągłej mgławicy bez jakiegokolwiek znajdującej się w niej gwiazdy. Uznałem to zjawisko za gwiazdozbiór składający się z licznych gwiazd, skupionych niezwykle szczelnie w jego środku.*³

Skoro Bode nazywa o 39 lat młodszego Kunowskiego swoim przyjacielem, można przypuszczać, że znali się od dawna i że to on doradzał Kunowskiemu w nabyciu lunety. Pieniądze na nią jak i inne przyrządy pochodziły od żony Kunowskiego, której ojciec zmarł 1819 r. Optyczna ostrość i siła światła lunety była również pod względem na odległości, najlepsza w ówczesnym Berlinie, pozwalała na wielokrotne i liczne odkrycia w świecie księżyca, planet i komet.⁴

Należy wspomnieć, że to Kunowskiemu udało się zidentyfikować ciemne plamy na Marsie jako część składową topografii a nie atmosfery i dzięki jego badaniom i sporządzonym rysunkom określić czas rotacji Marsa z dokładnością do 43 sekund. Słusznie więc 150 lat później nazwano jego imieniem jeden z największych kraterów Marsa.

Kunowski pracował nie tylko z Bodem i jego następcą Encke, ale poznał także człowieka o tych samych zainteresowaniach naukami przyrodniczymi, kupca i bankiera urzeczonego obserwacją księżyca i Marsa, Wilhelma Beera. Obaj pracowali wówczas razem w dyrekcji tego samego teatru, a także bywali u siebie prywatnie.

Tak oto Beer założył w Berlinie obserwatorium astronomiczne i razem z Johannem Heinrichen Mädlerem, prowadził badania, w których Kunowski nie brał udziału ze względu na czas jak również dlatego, że chodziło o sporządzenie mapy księżyca i Marsa ze wszystkimi detalami według wymogów ściśle naukowych.⁵

Kunowski w tym okresie współpracuje z teatrem i to powoduje jego zaniedbania w w dziedzinie astronomii.

W roku 1822, kiedy to dokonał poważnego odkrycia na Marsie, zaproponowano mu stanowisko radcy prawnego w pierwszym teatrze

³ *Astronomisches Jahrbuch für 1825*, Berlin 1822, s. 165 f.

⁴ J. B l u n c k, *Kunowski, ein Jurist am Fernrohr*, Sterne und Weltraum, 1998 nr 2.

⁵ J. B l u n c k, *Wilhelm Beer, Genius der Astronomie und Ökonomie 1797-1880*, Berlin 1997.

miejskim w Berlinie. Został on zauważony jeszcze, gdy jako adwokat pracował w Wyższym Sądzie Krajowym dla Prowincji Brandenburg oraz od roku 1819 oraz Sądzie Wyższym dla części Nadrenii, gdzie niektórzy ówczesni obywatele Prus toczyli spory w oparciu o Kodeks Napoleona. Wpływ, jaki wywarł na nim Teatr Weimarski w latach studenckich, spowodował, że nie potrafił oprzeć się pokusie. Przyjął poza radcostwem również kierownictwo ogólne teatru, który był spółką akcyjną.

W roku 1824 został otwarty w Berlinie Königsstädtische Theater, którego v. Kunowski został radcą prawnym oraz kierownikiem technicznym. Był to najświetniejszy okres w dziejach tego teatru. To on spowodował, że kierownikiem literackim teatru został Karl von Holtei, to on odkrył śpiewaczkę Henriettę Sontag, która stała się uznaną primadonną berlińczyków aż do jej wyjazdu do Paryża. Z jej to powodu widownia była pełna, a widownia ta miała 1573 miejsca siedzące.⁶ Istniało jednak

Georg Carl Friedrich Kunowski

Luise Leopoldine Eleonore Kunowski (żona Georga Carla)

wiele zazdrości i pieniactwa ze strony scen królewskich jak i wśród współpracowników teatru. Kunowski czuł się odpowiedzialnym za teatr, opublikował więc odpowiednie przepisy prawne. Wyrazem stosunków istniejących w środowisku teatralnym w owym czasie była powieść satyryczna wydana anonimowo, której autorem okazał się poeta teatralny Rellstab pt. „Henrietta albo piękna śpiewaczka”. W powieści tej wszyscy aktorzy nowego teatru zostali wyszydzeni i ośmieszeni. Odbiło się to na sprawach finansowych, które były w stanie krytycznym. Spółka przekazała więc kierownictwo teatru w inne ręce.

⁶ K. von Holtei, *Vierzig Jahre*, Bd. 4, Berlin 1844.

Po ukazaniu się 6 lipca 1793 r. w Prusach „Ogólnych przepisów sądowych” (Allgemeine Gerichtsordnung) działalność komisarzy sprawiedliwości została w wielu sprawach ograniczona. Kunowski był z wykształcenia sędzią, dlatego też został powołany przez Ministerstwo Sprawiedliwości do sprawdzania działalności poszczególnych sądów. Jako, że wszystkie rozprawy sądowe prowadzono utrwalając je na piśmie w sali sądowej, z wykluczeniem jawności, rozumiał on swoje zadanie jako kontrolowanie sędziego co do wykrywania prawdy.

W roku 1841 pracował w zespole, który doskonalił przepisy odnoszące się do działalności adwokatur.⁷

W ostatnich latach swego życia zajął się Kunowski koleją żelazną, która okaże się jego przeznaczeniem. Od 1840 r. należał do komitetu, który zajmował się przygotowaniem prac związanych z budową połączenia kolejowego Berlin-Hamburg i został po ukonstytuowaniu się Towarzystwa Budowy Kolei Żelaznej w 1843 r. jego radcą prawnym. Po długich i licznych posiedzeniach na temat którejdy ma przebiegać linia kolejowa, w 1845 r. wydane zostało pozwolenie na budowę. Otwarcie całego odcinka kolei żelaznej nastąpiło 15 XII 1846 r.

Pewnego dnia poczuł nieprzepartą chęć odwiedzenia swojej starej śląskiej ojczyzny. Dzień przed wigilią udał się w drogę powrotną pociągiem jadącym z Wrocławia do Berlina linią, którą dopiero 3 miesiące temu uruchomiono. Pozostawał podczas podróży w ostatnim wagonie towarowym, siedział bowiem w swoim powozie, a z nim jego 19-letnia córka Emma i sługa. Na krótko przez Ruszowem, około 20 km na wschód od Nysy, przewrócił się wagon towarowy z powodu pęknięcia osi jadącego przed nimi wagonu pocztowego. Kunowski poniósł śmierć na miejscu, sługa został ciężko ranny, córka doznała tylko lekkich potłuczeń.⁸

Georg August Eduard Kunowski

Element wiedzy prawniczej, który wniósł do swojej rodziny przyniósł owoce. Dwaj jego bracia, którzy przez jakiś okres mieszkali u niego

⁷ *Geheimes Staatsarchiv: Justizministerium I 84a*, Nr 874, Bl. 305 ff.

⁸ *Spenerische Zeitung*, Berlin 24 XII 1846.

poszli w jego ślady. Georg Adolf Carl po ukończeniu studiów został wybrany przez Sąd Najwyższy na stanowisko syndyka w Świdnicy, zmarł jednak już w 1842 r. **Georg Moritz** był sędzią w Sądzie Najwyższym i naśladował swego starszego brata do tego stopnia, że również zakochał się w córce swego wuja i ożenił się z nią w 1832 r. W tym samym czasie był dyrektorem sądu w Wołowie i w 1840 r. dyrektorem Izby Sprawiedliwości w Schwedt. Od 30 lipca 1844 do 27 października 1849 r. był **dyrektorem Sądu Krajowego i Miejskiego (Land u. Stadt Gericht) w Landsbergu nad Wartą** i jednocześnie radcą powiatowym. Potem aż do emerytury, tj. do 1862 r. działał we Frankfurcie nad Odrą.

